

Muallaka şâirlerinden
Lebid b. Rabîa ve
Muallâka'sı

Yrd.Doç.Dr. A.Turan ASLAN

Soyu: Lebid b. Rabîa b. Mâlik b. Ca'fer b. Kilâb el-Âmirî.

Künyesi: Ebû Akîl.

Lebid'in Araplar arasında elinin açıklığıyla meşhur olan babası Rabîa'ya Rabû'l-mukterîn = (fakirlerin ilk bahârı) denirdi¹.

Lebid'in annesi, Zenbâ kızı Tâmire, Abs kabilesindendi².

Soylu ve saygıdeğer bir âileye mensup olan Lebid, şâirliğinin yanısıra yiğitlik ve binicilikle de şöhrat kazanmıştı. İki kızından biri babası gibi şâirdi.

Lebid, -kaynakların verdiği kesin olmayan ma'lumâta göre- tahmînen mîlâdî 560 yılında doğmuş, uzun bir ömür sürmüş ve 145 veya 155 yaşında olduğu halde kufe'de vefat etmiştir³.

Lebid'in kardeşi Erbed bir yolculuk esnâsında yıldırım çarpmasıyla ölüncü şâir, kardeşine uzun süre ağladı; onun hakkında içli mersiyeler söyledi. Bu ağıtlarda hayâtın hiçliğinden uzun uzun sözetti: "İnsan ancak sönmeğe yüz tutmuş bir alevdir, havada bir parça yükselir, ondan sonra kül olur gider." Lebid, böyle bir âkıbetle karşılaşacak olan insanın vazîfelerini de sayar: "İnsan gizli iyilikler, hayırlı amellerden başka bir şey değildir. Mal-mülk, mevki-makam, çocuk-cocuk hepsi birer emânettir. Ve İnsanlar iki içşiden ibârettir: Biri, yaptığı binâyı yıkar, diğeri, yükseltir. Biri, mutluluktan nasîbini almıştır, diğeri, bedbahttır, maîşetine kanaat etmiştir. Ecelim biraz gecikirse ne olur? Yine bir gün, gelir beni bulur. O gün de ben, şu hâle girerim: Elimde asâ, asânın üzerinde parmaklarım eğilmiştir; dâima mâzîden bahseder, adımlarımı yavaş yavaş atarım. Ve doğruldukça kendimi rükû vaziyetinde bulurum..."⁴

Hicret'in 9. yılında, Lebid'in kabilesi, Medîne'ye bir hey'et gönderdi. O hey'et arasında Lebid de vardı. Söylendiğine göre Lebid, o zaman İslâm dînini kabul etmiş bulunuyordu. Lebid'in müslüman olduğu târihi kesin olarak bilemiyoruz, ama Peygamber (s.a.v.)'in zuhûrunun ve işittiği Kur'an âyetlerinin onda, benliğini alt-üst eden bir sarsıntı husûle getirdiği muhak-

kaktır. Onu yeni dîne, belâğî inceliklerle bezeli -şu meâldeki -âyet-i kerîmeler çekmişti:⁵ O (münâfıklar) doğruluğa karşılık sapıklığı satın aldılar. Böylece ticâretleri kâr getirmediler. Onların durumu: aydınlanmak için ateş yakan kimsenin durumuna benzer. Ateş çevresini aydınlatınca, Allah onların ışıklarını giderdi ve onları karanlıklar içerisinde bıraktı da görmez oldular. Onlar sağırdılar, dilsizdirler, kördürler. Bu yüzden de sapıklıktan dönmezler. Yâhut onların durumu: Gökten inen şiddetli bir yağmura yakalanmış kimselerin durumuna benzer: O yağmurla beraber karanlıklar, gök gürültüsü ve şimşek vardır. Onlar yıldırımından dolayı ölüm korkusuyla parmaklarını kulaklarına tıkırlar. Allah kâfirleri çepeçevre kuşatandır. Şimşegin çakması neredeyse gözlerini alır. Şimşek onları aydınlattıkça ışığında yürürler; üzerlerine karanlık çökünce de dikilip kalırlar. Allah dileseydi onların iştme ve görmelerini giderirdi. Şüphesiz Allah, her şeye kâdirdir. Ey insanlar! Sizi ve sizden öncekileri yaratan Rabbinize ibadet edin ki, ona karşı gelmekten korunmuş olasınız. Yer yüzünü size bir döşek, göğü de bir bina kılan, gökten su indirip, onunla size mahsuller çıkaran O'dur. O halde bile bile Allah'a benzerler nisbet etmeyin"⁶.

Muallaka sahipleri içinde müslüman olan tek şâir Lebid, Medîne'ye gelip müslümanlığını açıkladıktan sonra kabilesinin yanına dönünce onlara Kur'an okumaya başladı. Artık vaktini, çevresindeki insanlara, öldükten sonra dirilmeyi, Cennet'i, Cehennem'i, öte dünyâda karşılaşılacak mutlu veya korkunç halleri hatırlatmakla geçiriyordu. Nihâyet ikinci halîfe Ömer (r.a.) Kûfe şehrini kurunca Lebid de oğullarıyla birlikte oraya göçtü. Sonra oğulları tekrar bâdiyeye döndü⁷.

Lebid, uzun bir müddet süren ömrünün doksan senesini Câhiliye devrinde, kalan kısmını da İslâm devrinde geçirmiştir, O, şöhretli şâirliğinin yanında, hem Câhiliye hem de İslâm devirlerinde, ileri gelen kimselerden ve babası gibi meşhur cömertlerden biri idi. Sa-

bâ rüzgârının estiği günlerde umumî ziyâfetler vermek Lebîd'in takdir gören âdetlerinden biri idi. Bütün servetini cömertlik ve iyilikseverlik uğrunda fedâ etmişti.

Kûfe'de muhtaç durumda olduğu bir sırada, yine bir saba rüzgârı esmeğe başlamıştı. Lebîd'in bu âdetinden ve muhtac hâlinde haberdâr olan Kûfe vâlisi Velid b. Ukbe bir konuşma yapıp "Ey insanlar, Şüphesiz bilirsiniz ki, kardeşiniz Lebîd b. Rabîa, Câhiliye devrinde, sabâ rüzgârı estikçe ziyâfet çekmeyi adamıştır. Bugün ise onun günlerinden bir gündür; sabâ rüzgârı esmiştir. Öyleyse ona yardım ediniz! İşte ben ilk yardımı yapıyorum." diyerek sözünü bitirdikten sonra Lebîd'e yüz deve gönderir. Vâlî'nin bu konuşma ve tavrı karşısında şehrin bütün zenginleri Lebîd'e yardım konusunda âdetâ, birbirleriyle yarışır. Lebîd de, gelen mallardan âdeti üzere umûmî bir ziyâfet çeker.

Kûfe valisi Velid b. Ukbe, Lebîd'e, develerinden başka -şu meâldeki- beyitleri de göndermekle, şâirâne bir zerâfet göstermiştir: "Ben görüyorum ki, Ebû Akîl'in rüzgârları esmeğe başladığı zaman kasap, bıçağını bilemeğe başlar... O Âmiroğullarından olan cömert, o parlak kılıç, o Ca'ferî soyunun şerefli evlâdı, nerede ve ne zaman olsa, varlıkta da darlıkta da, sabâ rüzgârı esdi mi, akşamları, karşılıklı birbirlerine böğürdüklerinde güzel bir manzara oluşturan koca hörgüçlü develerini keserek boş kaplarına karşı taahhüdlerini yerine getirmekten geri durmaz."

Lebîd, bu beyitlere cevap verme işini kızına havâle etmiş o da şiirle şu mealde cevap vermiştir:

"Ebû Akîl'in ziyâfet mevsimi olan sabâ rüzgârının estiği günler Velîd'i haberdâr ederiz de, Abdîşems oğullarının pür-zekâ sîmâlarından ve yüksek fazilet ve irfan sâhiplerinden olan Velîd, Lebîd'in cömertlik ve iyilikseverliğine yardımcı olur. Öyle develer hediye eder ki, onları görenler, bir sıra tepeler üzerinde "Benî Hâm" (Hamoğulların)ın toplanmış olduklarını zanneder.

Ey Ebû Vehb! Develeri kestik; tiridi yedirdik; Allah sana mükâfatını versin! Ancak bunu tekrarlamasın. Çünkü, büyüklerin lütfu tekrarlanır. Ve benim, "Ervâoğlu"nun bunu tekrar edeceğine kanaatim vardır."

Bunun üzerine Lebîd kızına, hediyein tekrarlanmasını istemeseydin cevâbın iyi idi, demiştir. Kızı da: "Hükümdarlardan birşey istemek ayıp değildir" deyince buna karşı Lebîd: "Kızım, senin bu sözün daha

şâirânedir" cevabını vermiştir⁸.

Muhadramûn adı verilen⁹ şâirlerin ileri gelenlerinden olan Lebîd, meşhûr şâir Nâbiğatü'z-Zübyânî tarafından "Eş'aru'l-arab" (= Arapların en iyi şâiri) diye tavsîf olunmuştur¹⁰. Ayrıca, Lebîd'in "Bil ki, Allah'tan başka olan her şey hükümsüzdür; ve her nimet-şüphesiz- zeval bulacaktır" meâlindeki beyti, Arapların söylediği en doğru beyit olarak görülmüş ve bazı gramer kitaplarında da örnekler arasında zikredilmiştir¹¹. Esâsen, Lebîd, müslüman olmadan önce de Allah'ın varlığına, birliğine, âhirete ve hesâba inananlardandı.

Lebid Cahiliye devrine âit şiirlerinde medih ve hiciv yoluna gitmez. Dedeleriyle övünme daha belirgindir¹². Şâirimiz belâgatıyla kabilesine hizmet etmiş olmakla da öğünür. Gerçekten de Lebid, meşhur şâir olduğu zaman da kabilesine sâdik kaldı ve çağdaşı el-A'sâ gibi gezici bir şâir olmayı küçüklük saydı.

Lebîd'in şiirleri Araplar arasında çok takdir edilmiştir. Nitekim Hz. Âişe (r.a.)'nin, Lebid'in şiirlerinden oniki bin beyit ezberlemiş olduğu rivâyet edilir. Şâirimiz Câhiliye devrindeki içki âlemlerinin sahnelerini çizdiği gibi, latif bir şekilde avcının önünde yaban eşeklerinin ve ceylanların kaçışlarını veya onların köpeklerle mücadelesi gibi, hayvanlar âleminde alınmış an'anevî sahneleri tasvîr eder. Aynı zamanda sulama işlerini, hurmalıkları, kendisi için dâimâ güzel tasvirlerle vesîle olan yurdunun hâtıralarını anmayı da sever. Aşk mevzuunu ikinci plana atar¹³.

Diğer muallaka şâirleri gibi Lebîd'in de Muallakası yeni Avrupa dillerine çevrilmiş, ayrıca Dîvân'ı da yayınlanmıştır¹⁴.

Lebîd'in Muallaka'sı Ka'be duvarına asılan kasideler arasında dördüncü sırayı teşkil eder. Bu kasidenin nazmediliş sebebi önemli bir iş veya tarihî bir hadise değildir. Şâir onu yalnızca ruhunun duygularını dile getirmek için ortaya koymuştur. Lebid bu kasidesinde eski diyarların zihinlerde canlandırılma noktasında öteki muallâka sahiplerinden üstün görülür. O, diğer Muallakalar gibi felsefî ve sosyal meseleleri ihtiva etmezse de latîf teşbihleri, parlak tavsifleri ve yüksek hamâsî ifâdeleriyle yâdedilmeğe değer bulunmuştur. Bu meşhur kasidenin beyt sayısı kaynaklarda farklı gösterilmektedir¹⁵.

Lebid Muallaka'sına diğer Câhiliye şâirleri gibi terkettikleri yerlerin insana hüznü veren tasviriyle başlar:

*Kalmadı bizden, Minâ'daki az veya çok kaldığımız yerlerden bir iz.
Sulardan, ağaçlardan, kırmızı tepelerden... mahrum kaldık biz.*

*O evlerden sâdece kalmış yere yapışmış bir iz
Nitekim sert taşlar üzerinde kalır yazılar iz iz*

*O diyarda kalan yalnızca çöpler, küller, ocaklar...
Geçmiş üzerinden helâlîyle har amıyla 16 nice yıllar*

*Gezinmiş üstünde ilkbahârın bulutları
Islatmış her çeşidiyle yağmurlar o diyarları:*

*Gündüz yağın mı dersin, gece yağın mı istersin
Dilersen akşamları gökler gürlesin...*

*Bu yüzden o diyarda yükseldi yabânî ağaç dalları
Derenin iki yanında gezer oldu deve kuşu ve geyik yavruları*

*Emziriyor yabânî sığırlar doğurdukları yavruları
Geziliyor sürü sürü kırlarda buzağları*

*Seller ayrıldı enkazlardan: belirdi sevgilinin izleri
Kalemlerin yeni baştan yazdığı gibi harfleri*

*Veyâ bir dövmeci kadın gibi ki bedenlere işliyor nakışları
Döküyor boyaları, çiziyor bakışları*

*Durdum o izlere sevgiliyi sordum; nâfile.
Sağır kayalar hiç cevap vermedi bile...*

*Boş kaldı sevgiliden boş, âah o diyar
Arklar ve çalılar bırakmış gitmiş hep yâr u ağyâr''*

Lebîd, daha sonra yurtlarından nasıl ayrıldıklarını, nerelerden geçtiklerini, dostlardan ayrılışın insana ne derece hüznün verdiğini, anlattıktan sonra devrinin tavsîfine ve bundan sonra da Câhiliye devriyle ilgili kendi hayatının izahına geçer; tuttuğu yolun sevgi ve samîmiyete lâyık olanlara bağlılık olup, ona lâyık olmayanlardan da uzak durmak olduğunu; istemediği yerlerde ecelden başka bir kuvvetin kendisini tutamayacağını; işret için bile uygun bir zamanı seçtiğini anlatır. Sonra düşman karşısında her türlü teh-

likeyi göze alışını ve düşmanı takip ederken kırsağının hâlini anlatmaya geçer ve şöyle der: "Kabîlenin savaşı süvârîlerini himâye ettim. Giderken kırsağımın dizgini benim kuşağım olur.. Öyle yerlere yükseldim ki, atımın tırnakları altında kopan tozlar, düşmanın bayraklarında görülürdü. Gece olup sınıır boylarının tehlikeli yerleri karanlığa bürünürce düz yerlere indim. Kırsağım ise, meyvesini kesmek isteyenleri ümitsiz bırakan yüksek bir hurma ağacının kütüksüz ve yumuşak bedeni gibi boynunu uzatıverdi. O zaman onu koş-

turdum. Kızıyıp sür'atle koşmağa başlayınca, eyeri salandı; boynundan yağmur gibi ter aktı; köpüren terden kayışı sırlıklam ıslandı... Dizginini gâh yukarıya gâh öne ve gâh sol tarafa doğru çekiyordu, yorgun sürüden suya inen bir güvercin gibi..”.

Lebîd, kahramanlığıyla ilgili düşüncelerinden sonra ilim ve fazîlet ehlinden olduğunu da anlatmak için Hîre hükümdârı Nu'man b. el-Münzir (602 M.)'in sarayında geçen bir ilmî tartışmada gösterdiği ehliyeti iftiharla nakleder. Bunun ardından cömertliğinden bahisle der ki: “Kumar oyununda kazanılmış etleri ikram etmeğe tenezzül etmem.. Semiz etli doğurmamış develer ve etleri pek lezzetli olan yavrulu develer arasında kur'a çekilir; onların etleri konuya komşuya, eşe-dosta ve gariplere dağıtılır. O insanlar, düz ve bitek bir arâziye sahip olan ve her zaman bahar havası yaşanan Tebâle¹⁷'ye inmiş gibi olurlar. Açlık ve susuzluktan ölmesi için yüzü bir bezle örtülüp ölen sâhibinin kabri üzerine bağlanan deve gibi bir iş yapma gücüne sâhip olmayan, yoksulluktan sırtlarında kısa bir elbise bulunan ve yollarda terkedilmiş olan mecalsiz develer gibi yüzlerine kimsenin bakmadığı dul ve yetimler benim çadırımın iplerine sığınır. Rüzgârların karşılıklı estiği kış mevsiminde içindeki et suyu ile bir ufak göle benzeyen büyük çanaklar kat kat etle doldurulurken, yetimlerin bu çanaklara koşuşları, yıkanmak için bir su başına koşuşlarına benzer.”.

Şâirimiz, Muallaka'sının sonuç bölümünde kavminin meziyetleriyle ilgili olarak şu ma'nâları dile getirir: “Biz öyle kimseleriz ki, kabîlelerin problemlerini çözecek hey'etler toplanınca görülür ki, en zor meseleleri çözenler ve her türlü müşkilâta katlanarak onları halledenler hep bizden seçilir. Aşîretlerin ileri gelenleri arasında vazifeleri âdilce dağıtarak fazîlet yolunu benimseyenler, kendi hakkını unutan ve aşîretin haklarını heyecan ve hiddetle arayıp te'min eden ve cömertlere yardımı tercih ederek şeref kazanmaya koşanlar hep bizdendirler.

Nasıl bu evsaf ile muttasıf olmasınlar ki, bu yüce vasıflar onlara babadan-dededen kalmaz! Evet, her kavmin bir kanunu ve arkasından gittikleri bir önderleri olur. O insanlar babadan-dededen kalan ve gidilmeğe lâıyk olan yolda yürüdükleri, hevâ ve heveslerine kapılmaktan uzak buldukları için ne nâmus ve haysiyetleri kirlenir ne de yaptıkları iyi işler harâbolur.”

Nihâyet, şâir, sözü düşmana yönelterek der ki: “Ey

kötülük yapmak isteyen düşman! Mülkün sâhibi olan Allah'ın taksimine râzı ol! Çünkü iyi ve kötü huyları aramızda taksim etmiş olan Zât, onları bilen ve hepsini yerli yerine koyan zâttır. Kıymetli bir emânet olan güzel huylar dağıldığı zaman en büyük hisse bizim nasîbimiz olmuştur. Onları taksim eden (Allâh), bize, göğe doğru yükselmiş bir şeref evi kurmuş ve ona aşîretimizin genci de ihtiyarı da yükselmiştir. Nitekim, oymağın başına büyük bir iş geldiğinde, kurtarmaya çalışanlar, savaş zamanlarında kahramanlar, husûmet ânında hakemlik edenler ve komşuların, ve yılı uzayan yoksul -dul kadınların¹⁸ bahârı hep bunlardır.”

Lebîd, kavminin iç ve dış politikada gösterdiği başarıyı da şöyle ifâdelendirir:

“Hased eden bir kimsenin onları birbirlerine yardımdan alıkoymasınaveya içlerinden bazı alçakların düşman tarafına meyletmesine meydan vermemek için onlar, birbirleriyle kenetlenmişlerdir. Hiç bir kimse onları, birbirlerinden ayıramaz ve onları kınamaya kimse cesâret edemez.”

- (1)- İbn Kuteybe, eş-Şi'r ve' ş-Şu arâ, thk. Müfid Kamîha, Beyrut, 1405H/1985M,167
- (2)- Mehmed Fehmi, Tarih-i Edebiyât-ı Arabiye, İstanbul, 1335H/1919 M.,=s. 725; Şerafeddin Yaltkaya, Yedi Aski, İstanbul, 1985,s.64; Şevki Dayf, Târihu'l-Edebi'l-Arabî II (el-asru'l-İslâmî),Kahire, ts.s.89.
- (3)- İbn Kuteybe, a.g.e.,s.176; Mehmed Fehmi, a.g.e.,s.60; Clement Huart, Arab ve İslam edebiyatı (Çeviren: Cemal Sezgin), Ankara, 1971,s.52
- (4)- Mehmed Fehmi,a.g.e.,s.66-69; Clement Huart, a.g.e.,s.54
- (5)- Clement Huart, a.g.e.,s.52-3;C.Brockelmann, İA (Lebid mad),VII,48.
- (6)- Bakara sûresi,16-22.
- (7)- İbn Kuteybe, a.g.e.,s. 176; Şevki Dayf, a.g.e.,s.90.
- (8)- Mehmed Fehmi, a.g.e.,s.727-730.
- (9)- Câhiliye ve İslâm devirlerinde yaşayan ve müslüman olmuş şâirlere verilen ad. (Bkz. Abdurrahman Fehmi, Medreset ü'l-Arab, İstanbul, 1304,s.75).
- (10)- Mehmed Fehmi, a.g.e.,s.733.
- (11)- İbn Abdî Rabbîhi, el-İkdu'l-Ferîd, Kahire, 1380/1965M,V, 273; Abdullah b.Hişâm el-ensârî, Şerhu Katri'n-nedâ, thk. Muhammed Muhyiddin Abdulhamid, 1379H/1959M,s.248.
- (12)- Şevki Dayf, a.g.e.,s. 91.
- (13)- C.Brockelmann, a.g.e.,s.28-9.
- (14)- C.Brockelmann, a.g.e.,s.29;Nihad Sami Banarlı, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, Millî Eğitim Basımevi, İstanbul, 1983,I,128.
- (15)- ez-Zevzenî, Şerhu'l Muallakat's-seb', Dâru s'adîr, Beyrut, ts. s. 90; Mehmed Fehmi, a.g.e.,s.47; Şerafeddin Yaltkaya, a.g.e.,s.80.
- (16)- Muharebenin haram sayıldığı Zilka'de, Zilhice, Muharrem ve Recep aylarına “Eşhuru'l-hurum”, diğer aylarına da “Eşhuru'l-hill” (=helal aylar) adı verilir.
- (17)- Yemen vâdilerinden yeşillik ve bolluğuyla meşhur bir yer.
- (18)- Câhiliye devrinde dul kalan kadınlar bir kocaya varmazlardı. Kur'an'da bu hüküm dört ay on güne indirilmiştir. (Bkz. Bakara sûresi,226-7,234; Elmalılı Hamdî Yazır, Hak Dini Kur'an dili, İstanbul, 1960,II,783,787,799 vd.).